

Immigració internacional i educació a la demarcació de Girona: anàlisi sociodemogràfica¹

Andreu Domingo i Valls (1), Diana López-Falcón (2) i Jordi Bayona i Carrasco (3)

(1) Sotsdirector del Centre d'Estudis Demogràfics i cap de la línia del Grup d'Estudis Demogràfics i de les Migracions (GEDEM), reconegut com a grup de recerca consolidat pel Departament d'Universitat, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya (2009SGR00858).

(2) Economista, investigadora en formació del CED i membre del GEDEM.

(3) Investigador del Departament de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona, en el marc del programa Juan de la Cierva, cofinançat pel Fons Social Europeu, i forma part del Grup de Recerca Població, Territori i Ciutadania.

Resum

En aquest article es presenta una anàlisi de les dades sobre alumnat segons la nacionalitat per al període comprès entre els cursos acadèmics 2000/2001 i 2006/2007 per al total del Principat, i amb més detall, per al curs 2007/2008 a la Delegació Territorial de Girona lliurades pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Entre els principals resultats, destaquem l'increment d'alumnes a causa de l'augment de la fecunditat, creixement que es concentra en els primers cicles educatius, així com de la immigració, que n'és conseqüència directa. S'ha apuntat també com la permanència en el cicle formatiu és preocupantment diferencial per nacionalitats. D'altra banda, s'ha vist clarament com la titularitat del centre té un paper fonamental en la segregació de la població per nacionalitat, però, al mateix temps, com la

1. Aquesta recerca ha rebut un ajut de la Direcció General de la Immigració i la Direcció General de Recerca dins la convocatòria ARAFI-2007 (2007ARAFI00013). A més, s'inscriu dins del projecte d'I+D «Comportaments demogràfics diferencials de la població immigrada i de llur descendència a Espanya» (CSO2008-04778/SOCI), dirigit pel doctor Andreu Domingo i finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació, mitjançant el Plan Nacional de I+D+I 2008-2011 i del projecte «La sostenibilidad social según las formas urbanas: movilidad residencial, espacios de vida y uso del tiempo en las regiones metropolitanas (2007-2010)», (SEJ2007-67948) finançat pel Plan Nacional de I+D del Ministerio de Ciencia e Innovación, dirigit per la doctora Anna Alabart.

planificació en aquesta matèria pot corregir aquest fet, amb independència del nombre d'immigrants estrangers residents al municipi.

Paraules clau: educació, segregació, població estrangera, demografia.

1. Presentació

Aquest treball parteix de la disponibilitat de les dades lliurades pel Servei d'Indicadors i Estadística del Departament d'Educació,² en particular les de la Delegació Territorial de Girona corresponents al curs 2007/2008. Dades que, si bé ens permeten una primera aproximació a fets tan importants com l'evolució de la població escolar immigrada i la concentració i segregació d'aquest alumnat per al curs referenciat, no ens deixen fer, en canvi, la recerca que originalment ens proposàvem: analitzar les característiques dels fluxos sobre la composició de l'alumnat a cada curs, especialment la incidència de la reagrupació familiar, o establir l'evolució del mapa escolar segons les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat, on es tingués en compte la nacionalitat i el lloc d'origen. Tot això, amb la finalitat de preveure l'impacte futur en la composició de l'alumnat per nacionalitat.

En primer lloc, es presenta l'apartat metodològic, que conté una descripció de les dades utilitzades, així com una primera aproximació longitudinal de les dades per a la demarcació de Girona en els cursos 2000/2001-2007/2008. En tercer lloc, es fa una anàlisi transversal de l'escola i la població estrangera en el curs 2007/2008 per a aquesta Delegació Territorial, per, posteriorment, abordar l'estudi de la segregació escolar. Finalment, s'exposaran les conclusions i les referències bibliogràfiques utilitzades en la recerca.

2. Antecedents i estat de la qüestió

En la literatura internacional, l'activitat, la instrucció i l'escolarització han estat freqüentment examinades sota l'òptica de la centralitat del capital humà com a element clau per explicar la persistència o disminució de les desigualtats entre migrants, els seus descendents i els nadius d'un país determinat. D'aquesta manera, la teoria de la migració que es desenvolupa a partir dels models de capital humà preveu que, davant un mateix nivell de capital humà,³ individus d'orígens diversos tenen oportunitats relativament similars de tenir èxit. Les versions més clàssiques de la teoria sug-

---

2. Volem agrair la disponibilitat del senyor Joan Oliart i Bermejo, cap del Servei d'Indicadors i Estadística del Departament d'Educació.

3. Entès en el sentit de Becker (1964) com l'acumulació de coneixements i habilitats que posteriorment influeixen en els ingressos dels agents.

gereixen que la sobrerrepresentació d'immigrants en els estrats més baixos de l'economia és una conseqüència de la seva educació limitada i de la baixa qualificació professional (Borjas, 1985; Hirshman i Wong, 1986).

Malgrat que l'estudi de la incorporació dels fills i filles dels immigrants a les escoles no és nou,⁴ la nacionalitat que pràcticament havia centrat l'atenció del fenomen era la marroquina (Aparicio, 2001). En el cas català, fins fa relativament poc, aquesta temàtica no havia pres un pes considerable i s'havia tractat com a part d'estudis per al conjunt espanyol. No obstant això, a hores d'ara ja es compta amb treballs i trajectòries reconegudes.

L'estudi de l'accés al sistema educatiu dels nens i joves d'origen estranger a partir d'enquestes ad hoc a causa de la mancança de dades oficials ha estat tractat per diferents autors, entre els quals destaquen el Colectivo Ioé (1996), Cuesta Azofra (2000), García Fernández i Moreno Herrero (2001), el Defensor del Pueblo (2003), Aparicio i Tornos (2006) i Alegre (2005 i 2006). En particular, Aparicio i Tornos (2006) analitzen com la *segona generació* d'immigrants d'origen marroquí, dominicà i peruà accedeixen a l'escola i al mercat, fent enquestes específiques a joves d'entre catorze i vint-i-cinc anys o que hagin arribat a Espanya abans dels nou anys per conèixer de primera mà si hi ha mobilitat social intergeneracional o no. A diferència d'altres referències, aquest estudi no confirma que els fills dels immigrants abandonin l'escola prematurament. Alegre (2005 i 2006) i Martín Rojo (2003) analitzen el procés d'acollida dels alumnes d'origen estranger a les aules. En els estudis d'Alegre (2005 i 2006) s'analitza la situació de l'alumnat estranger a Catalunya des del punt de vista dels professors i dels membres del consell educatiu, a més del dels alumnes i de les famílies estrangeres afectades per aquesta mesura, tenint en compte l'alumnat d'origen estranger amb necessitats educatives específiques per raons d'incorporació tardana al cicle escolar. Per la seva banda, Martín Rojo (dir.) (2003) fa una valoració del procés d'integració de l'alumnat d'origen estranger des de l'òptica del multilingüisme i la multiculturalitat experimentada en la Comunitat de Madrid, fent especial incidència en l'avaluació de polítiques i programes duts a terme amb aquesta finalitat, els quals han obtingut resultats ambivalents. L'anàlisi dels diferents programes d'integració a l'escola ha estat tractada per Martínez Álvarez (coord.) (2002) i Siques Jofre (2008); aquest últim referent específicament a les aules d'acollida d'educació primària a Catalunya.

El tractament de les expectatives futures mitjançant l'ús d'enquestes específiques respecte a la integració dels col·lectius marroquí i dominicà al mercat laboral o la seva permanència en el sistema educatiu, ha rebut el suport del Colectivo Ioé (1996 i 1996b). D'altra banda, en l'estudi del Síndic de Greuges (2008) s'han analitzat la distribució i la integració dels alumnes d'origen estranger. Aquest treball –específic per a Catalunya– aborda en profunditat l'anàlisi de la segregació escolar des

4. Els projectes de recerca pioners daten de 1991, any en què s'experimenta una pujada en les dades d'immigració i es distingeix la presència d'estrangers a les aules.

del punt de vista territorial tenint en compte no sols les polítiques per combatre aquest fenomen, sinó també les evidències proporcionades per les queixes presentades al Síndic.

3. Metodologia

■ 3.1. Descripció de les dades

S'ha disposat de les dades de l'estadística d'ensenyaments no universitaris del Servei d'Indicadors i Estadística del Departament d'Educació, per als cursos acadèmics 2000/2001 fins al 2006/2007 a tot el Principat, i amb més detall, per al curs 2007/2008⁵ a la Delegació Territorial de Girona, equivalent a la demarcació sencera menys els municipis d'Espinelves, Vidrà i Viladrau. La base de dades comprèn tots els ensenyaments del sistema educatiu a excepció de l'universitari, per la qual cosa no sols hi estan integrades les dades dels ensenyaments obligatoris, com ara l'educació primària i la secundària, sinó també l'educació infantil, els cicles formatius, el batxillerat i els programes de garantia social, entre d'altres.

Les dades estan organitzades per centre educatiu –3.142 centres per al total del Principat, dels quals 345 pertanyen a la Delegació Territorial de Girona– i fan referència al sexe, l'edat, la nacionalitat i el lloc d'origen de l'alumnat. Cal dir que, per al període comprès entre els cursos 2000/2001 i 2006/2007, no comptem amb les dades creuades, raó per la qual no podem fer un estudi amb més detall. Específicament, per a aquest període, les úniques característiques sociodemogràfiques que tenim en una mateixa explotació són l'edat i el sexe, però no les podem traslladar a la resta de taules sobre nacionalitat o país de naixement, per la qual cosa no és possible anslitzar més profundament les dades, com ens hauria agradat. D'altra banda, l'organització per centres educatius introdueix un biaix a l'estudi, a causa de l'absència d'un identificador per a cadascun dels nivells educatius, fet que genera la inclusió d'ensenyaments no obligatoris a la base de dades, sense poder identificar-los correctament. Per al curs 2007/2008, i només en aquesta demarcació, podrem elaborar un estudi més exhaustiu, en el sentit que serà possible analitzar les variables sexe, edat, estudis en curs i nacionalitat/lloc d'origen de manera creuada, a més de la mobilitat de l'alumnat respecte al municipi de residència i d'escolarització. És per aquestes raons i amb la finalitat de tenir una aproximació longitudinal homogènia del fenomen que analitzarem per al període que va del curs 2000/2001 al 2007/2008 tan sols les dades corresponents a aquesta demarcació.

---

5. Data de tall de la mostra: 2 de juny de 2008.

■ 3.2. L'evolució de les dades: cursos 2000/2001 a 2007/2008

Ateses les limitacions esmentades anteriorment, per analitzar l'evolució de l'alumnat matriculat en la Delegació Territorial de Girona per als cursos indicats i a fi d'obtenir una aproximació a les dades referents a l'escolarització obligatòria, només tindrem en compte aquells centres educatius on s'imparteixen cursos d'educació infantil, primària, secundària obligatòria, batxillerat i cicles formatius. En total, en l'últim curs hem analitzat 338 centres amb més de 100.000 alumnes.

■ 3.2.1. Estructura per sexe i edat de la població escolaritzada

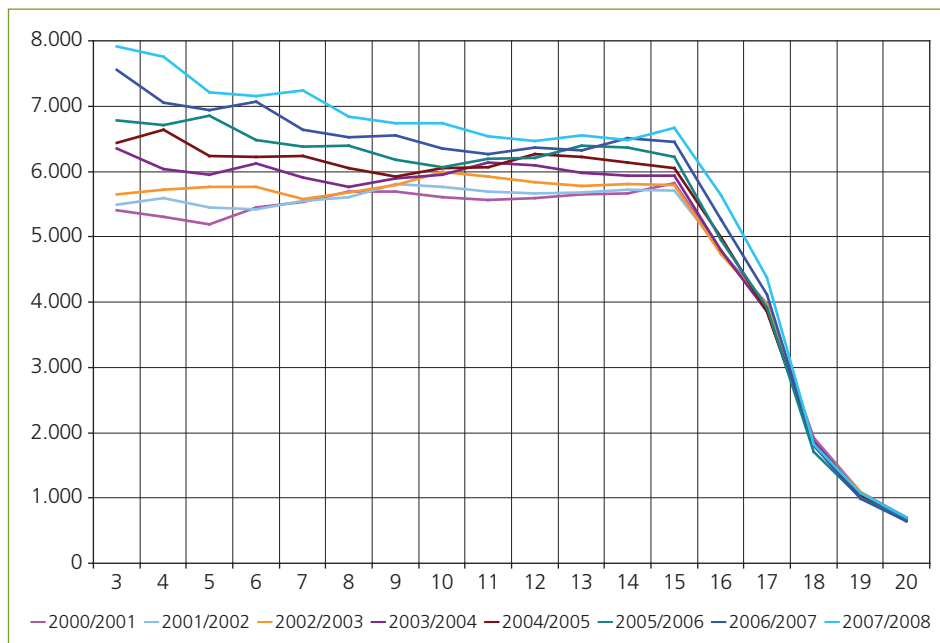
S'han seleccionat els alumnes amb edats compreses entre els tres i els vint anys, període en el qual es duen a terme els següents nivells d'ensenyament, amb les edats aproximades:

- Segon cicle d'educació infantil (3-6 anys)
- Educació primària (6-12 anys)
- Educació secundària obligatòria (12-16 anys)
- Batxillerat (a partir dels 16 anys)
- Cicles formatius (a partir dels 16 anys)

No obstant això, no podem fer una diferenciació de l'estructura per a cadascun dels nivells d'ensenyament a causa de la limitació de les dades, tal com s'ha esmentat abans. Tenint en compte que l'ensenyament obligatori arriba fins als setze anys, és en aquest interval d'edats on trobarem la major concentració d'infants i joves escolaritzats, com esperàvem a priori (gràfic 1). Durant els vuit cursos escolars considerats, l'estructura per edat i sexe no ha canviat significativament, però s'ha incrementat el pes dels nens i nenes entre tres i set anys respecte al total de la distribució, passant dels 26.890 en el curs 2000/2001 als 37.287 en el curs 2007/2008. En termes absoluts, el creixement d'aquest grup d'edat és força significatiu, ja que l'increment de 10.397 infants representa un creixement de la demanda d'educació obligatòria del 36,8%.

En el període d'anàlisi, la població escolar ha crescut, aproximadament, un 3% de mitjana anual, amb un menor augment, fins i tot negatiu, per sobre dels setze anys. La població escolaritzada entre tres i vint anys ha passat dels 84.628 alumnes del curs 2000/2001 als 103.917 del curs 2007/2008; és a dir, un ascens de 19.289 alumnes (i un 22,8% més). Els cursos 2002/2003 i 2006/2007 es poden considerar punts d'inflexió, en el primer cas, on la població escolaritzada va augmentar un 2,4% (contrastat amb el 0,8% del curs anterior); en el segon, la població creix en un 4,2% (un 5% si es considera només les edats d'escolarització obligatòria). Aquests increments poden relacionar-se a priori amb el procés de reagrupament familiar, que depèn dels processos extraordinaris de regularització (Domingo, López-Falcón i

Gràfic 1. Total de la població escolaritzada a la Delegació Territorial de Girona dels 3 als 20 anys segons l'edat. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

Bayona, 2010), com foren els dels anys 2000, 2001 i 2005, encara que, per verificar-ho, caldria fer-ne una anàlisi més acurada amb les dades corresponents a les regularitzacions i els reagrupaments familiars de la demarcació.

■ 3.2.2. Evolució de la població escolaritzada segons la nacionalitat

Per a l'estudi de la nacionalitat dels alumnes, i ateses les limitacions de les dades disponibles, s'ha tingut en compte el total d'alumnat de la demarcació, sense diferenciar per sexe i edat (per tant, amb una mostra superior a la utilitzada en l'apartat anterior). La població d'origen estranger s'ha incrementat notablement en els darrers anys coincidint amb el boom migratori, arribant a quintuplicar-se entre els cursos 2000/2001 i 2007/2008. En xifres globals, s'ha passat dels 4.075 alumnes als 19.736 i d'un 5% dels alumnes al 18% (taula 1).

Aquest creixement no ha estat homogeni en totes les nacionalitats (taula 2). S'observa un major increment dels alumnes d'origen americà –principalment llatinoamericans– que han multiplicat per dotze la seva presència. Els europeus també ex-

perimenten un creixement important a causa de l'entrada d'europaus dels Països de l'Est. A més, i en el cas dels llatinoamericans, les xifres obtingudes poden estar esbiaixades fàcilment: 1) per l'efecte de l'adquisició de la ciutadania espanyola, que per als residents d'aquests països es pot obtenir en un període relativament curt des de la seva arribada a Espanya –en el cas dels progenitors, poden començar el tràmit després de dos anys de residència continuada–, o 2) pel no-reconeixement de la nacionalitat d'origen als fills de certes nacionalitats nascuts aquí (Álvarez, 2006). Si es té en compte el país de naixement, l'augment dels alumnes americans és major, i multiplicarien per catorze la seva presència inicial, sense poder conèixer l'efecte de la segona possibilitat apuntada, que faria que el creixement fos força superior.

Taula 1. Població escolaritzada segons nacionalitat. Delegació Territorial de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

Nacionalitat	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Estrangera	4.075	5.382	7.344	10.156	12.224	14.923	17.180	19.536
Espanyola	81.679	81.205	81.450	81.666	82.124	82.123	83.988	86.265
Total	85.754	86.587	88.794	91.822	94.348	97.046	101.168	105.801
Estrangera	4,8%	6,2%	8,3%	11,1%	13,0%	15,4%	17,0%	18,5%

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

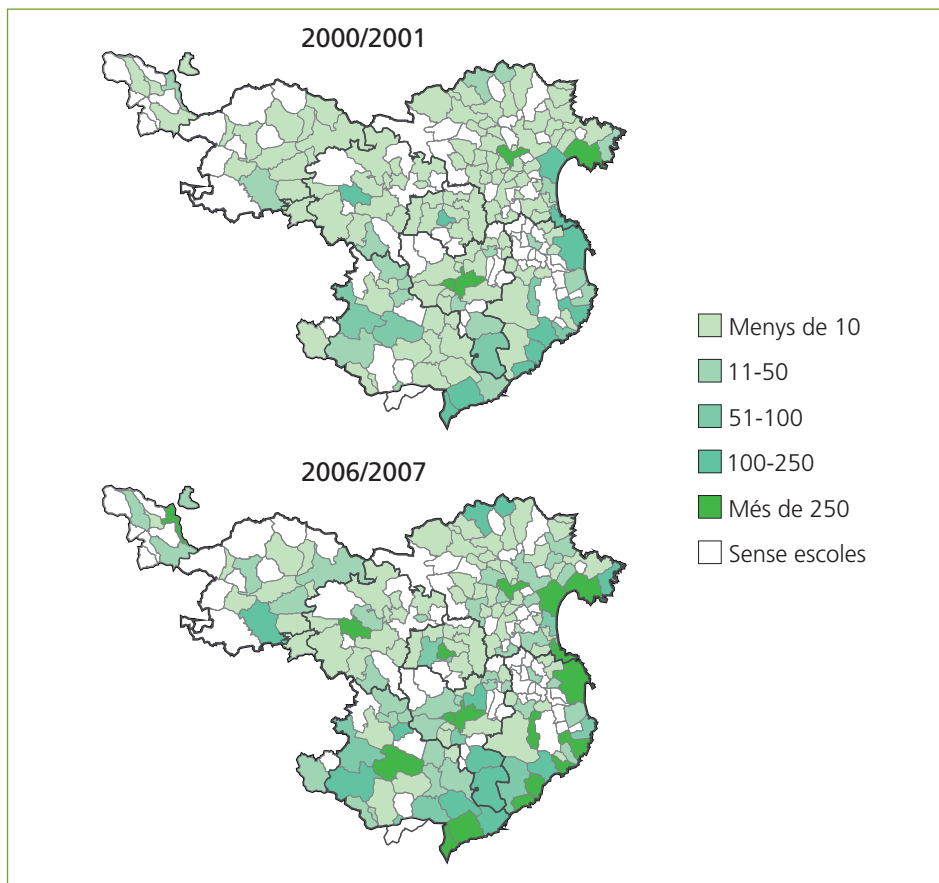
Taula 2. Població escolaritzada segons agrupació continental. Delegació Territorial de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Àfrica	2.557	2.994	3.851	5.170	6.018	7.038	7.801	8.513
Amèrica	451	954	1.704	2.502	3.158	4.039	4.760	5.594
Europa	947	1.268	1.597	2.156	2.585	3.219	3.827	4.490
Àsia i Oceania	120	166	192	328	463	627	792	939
Espanya	81.679	81.205	81.450	81.666	82.124	82.123	83.988	86.265
Total	85.754	86.587	88.794	91.822	94.348	97.046	101.168	105.801

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

Les diferències en el nombre d'alumnes segons la nacionalitat o el país de naixement (taula 3) s'explica per l'adquisició de la nacionalitat espanyola, així com per l'entrada d'estrangers amb una nacionalitat que no es correspon amb la del lloc d'origen, però també per l'efecte de les adopcions internacionals.

Mapa 1. Població escolaritzada de nacionalitat estrangera en la Delegació Territorial de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001 i 2006/2007 (xifres absolutes)

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

Taula 3. Evolució de la població escolaritzada d'origen estranger per nacionalitat i país de naixement.* Delegació Territorial de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006*	2006/ 2007	2007/ 2008
Nacionalitat	4.075	5.382	7.344	10.156	12.224	14.923	17.180	19.536
País naixement	2.042	3.313	5.315	8.708	10.189	12.010	13.830	15.736

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

* Per al curs escolar 2005/2006 hem fet una estimació de la població escolaritzada estrangera per país de naixement a causa d'una errada en el registre de les dades per a aquest any.

Si observem l'alumnat segons la nacionalitat (taula 4), l'alumnat marroquí (5.974 alumnes, el 5,6% del total), el gambià (1.827 alumnes i l'1,7%) i el romanès (1.309 alumnes i l'1,2%) representen els col·lectius més nombrosos de la població escolaritzada en el curs 2007/2008. Per la seva banda, l'alumnat bolivià és el que mostra el major creixement d'aquest període, passant de 7 a 700 alumnes matriculats, seguit del romanès (de 16 a 1.390). Els hondurenys i els mateixos romanesos són les nacionalitats que més han incrementat la seva representació durant l'últim curs acadèmic analitzat, amb un creixement del 40,7% i 37,5% respectivament, com a reflex de les nacionalitats amb fluxos migratoris més recents a Catalunya en el període considerat.

Taula 4. Població escolaritzada. Principals nacionalitats. Delegació Territorial de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Marroc	2.063	4.764	2.846	3.729	4.194	4.862	5.424	5.974
Gàmbia	421	974	786	1.153	1.470	1.687	1.806	1.827
Romania	16	88	132	251	415	687	952	1.309
Argentina	83	302	351	511	595	723	780	832
Hondures	32	152	117	177	232	384	511	719
Equador	26	226	301	516	590	651	655	710
Colòmbia	69	428	359	412	460	546	613	710
Bolívia	7	64	91	182	283	409	605	700
Uruguai	15	100	100	211	333	404	469	527
Índia	49	152	88	149	203	282	355	19

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

Finalment, si ens fixem en la titularitat de l'escola, observem com els menors estrangers escolaritzats es concentren majoritàriament en les escoles públiques, que acullen el 77,4% de tot l'alumnat i el 89,4% de l'alumnat estranger el darrer curs analitzat (taula 5). La distribució dels alumnes segons la seva nacionalitat varia depenent de la titularitat del centre, públic o privat.⁶ En les escoles privades, durant l'últim curs, el 91% dels alumnes tenien la nacionalitat espanyola (21.885 alumnes), respecte al 79% de les públiques (64.380 alumnes). Aquesta distribució s'estudiarà amb més detall per al curs 2007/2008 en l'apartat següent.

6. Com a escoles privades considerem la suma d'escoles concertades i d'escoles privades. Les dades no ens permeten fer la distinció entre unes i altres. A més, per a certes escoles alguns cicles es troben concertats i d'altres són totalment privats, situacions que poden canviar entre cursos acadèmics.

Taula 5. Distribució de la població escolaritzada segons la titularitat del centre educatiu i nacionalitat. Demarcació de Girona. Cursos acadèmics 2000/2001-2007/2008

Titularitat	Nacionalitat	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Públic	Estrangera	380	705	961	1.320	1.560	1.694	1.858	2.066
	Espanyola	22.918	22.556	22.380	22.066	21.935	21.737	21.845	21.885
Privat	Estrangera	3.695	4.677	6.383	8.836	10.664	13.229	15.322	17.470
	Espanyola	58.761	58.649	59.070	59.600	60.189	60.386	62.143	64.380
Total general		85.754	86.587	88.794	91.822	94.348	97.046	101.168	105.801

Titularitat	Nacionalitat	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Públic	Estrangera	1,6%	3,0%	4,1%	5,6%	6,6%	7,2%	7,8%	8,6%
	Espanyola	98,4%	97,0%	95,9%	94,4%	93,4%	92,8%	92,2%	91,4%
Privat	Estrangera	5,9%	7,4%	9,8%	12,9%	15,1%	18,0%	19,8%	21,3%
	Espanyola	94,1%	92,6%	90,2%	87,1%	84,9%	82,0%	80,2%	78,7%

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació.

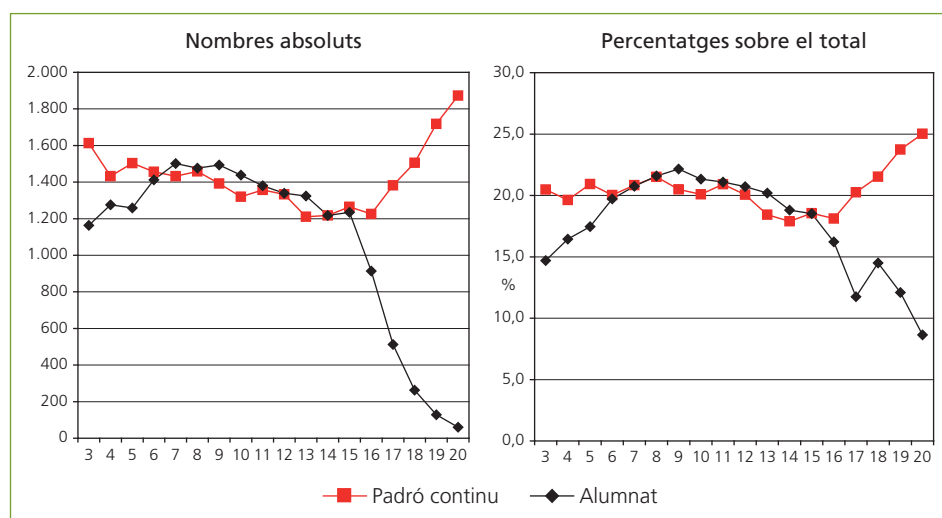
4. Escola i població estrangera en la demarcació de Girona. Curs 2007/2008

Com s'ha esmentat abans, per al curs 2007/2008 disposem de les dades creuades per nacionalitat, edat i sexe de la població escolaritzada de Girona. Aquest fet ens ha permès seleccionar una mostra recollint només l'alumnat matriculat en les edats compreses entre els tres i els vint anys. Amb aquestes dades, la proporció d'alumnes estrangers a les escoles gironines se situava en el 18,7%, amb 19.394 estudiants estrangers sobre un conjunt de 103.889 (taula 7). Aquest percentatge, segons el cicle escolar, assolía els seus màxims dins de l'educació obligatòria, amb un valor a l'educació primària del 21,4%, seguit per una proporció a l'ESO del 20,2%. En canvi, en els estudis no obligatoris, aquest percentatge és menor: 16,2% a l'educació infantil, especialment en les edats majors, 13,1% d'estrangers en els cicles formatius, i un mínim d'un 8,0% en el batxillerat.

La comparació entre els percentatges d'estrangers a les escoles i les dades del Padró continu ens informen de la menor presència d'estrangers a les edats d'escolarització no obligatòria. En aquesta comparació s'ha de tenir en compte, d'una banda, la diferent data de referència de l'edat de la població en ambdós registres, ja que el Padró de 2007, el darrer disponible en el moment de redactar aquest text amb xi-

fres oficials desagregades edat a edat, ens informa de l'edat a 1 de gener, mentre que les dades del Departament d'Educació es refereixen a inicis de curs, és a dir, aproximadament uns vuit mesos més tard. En aquest període de temps, el nombre d'estrangers pot haver experimentat variacions, ja sigui per un canvi de municipi que traspassi les fronteres provincials associat a la major mobilitat laboral dels estrangers (és a dir, dels pares dels alumnes), per l'arribada des de l'estranger en funció de nous fluxos migratoris o fruit d'un procés de reagrupament familiar.⁷ Al mateix temps, cal pensar que les dades del Departament d'Educació ens indiquen la població que estudia a la demarcació de Girona, de manera que es poden situar, en alguns casos, els municipis de residència dels menors en altres províncies (Barcelona principalment).

Gràfic 2. Comparació entre població escolaritzada estrangera i població estrangera resident en edat escolar. Demarcació de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Font: Padró de població, a 1 de gener de 2007, amb dades de l'Idescat i dades dels alumnes segons la nacionalitat del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

Tot i la possible disparitat en les dades, si comparem les xifres del Departament d'Educació amb les del Padró continu de població (gràfic 2), trobem que, entre els sis i els setze anys, el nombre d'alumnat estranger és fins i tot lleugerament superior al

7. Pel que fa a aquesta darrera circumstància, recordem que la població estrangera després d'haver renovat la seva autorització de residència inicial pot començar el procés de reagrupació, procés en què majoritàriament es reagrupen fills, però també que les entrades de menors estrangers es poden fer de manera irregular, amb la possibilitat de regularitzar la seva situació després de dos anys de permanència i escolarització a Espanya (article 94.2 del Reial decret 2393/2004), sempre que els seus pares també hagin obtingut l'autorització de residència corresponent.

que indica el Padró continu de població. Això pot explicar-se pel creixement de la població estrangera en aquestes edats en els aproximadament vuit mesos que separen ambdues fonts, com s'ha comentat anteriorment.

Per sota dels sis anys, en canvi, l'alumnat estranger matriculat és inferior a l'empadronat, la qual cosa indica una menor escolarització en les edats no obligatòries, tot i que les diferències són relativament minses, i estarien reflectint una escolarització superior al 80% i creixent amb l'edat.

En contraposició, per sobre dels setze anys descendeix abruptament el nombre d'estrangers a les escoles. Com a exemple d'aquesta situació, dels 1.235 estudiants estrangers amb quinze anys matriculats en les escoles gironines, es passa a tan sols 513 amb disset anys, quan al Padró continu de 2007 les xifres són de 1.265 i 1.382 respectivament. Entre ambdues edats, i amb dades d'alumnes escolaritzats durant el mateix any 2007/2008, mentre que l'alumnat amb nacionalitat espanyola minva en un 29% (dels 5.433 amb quinze anys als 3.854 amb disset), el percentatge de disminució entre els estrangers és del 58%. Aquest fet podria indicar que l'abandonament dels estudis per sobre de l'edat obligatòria es duplica entre l'alumnat estranger.

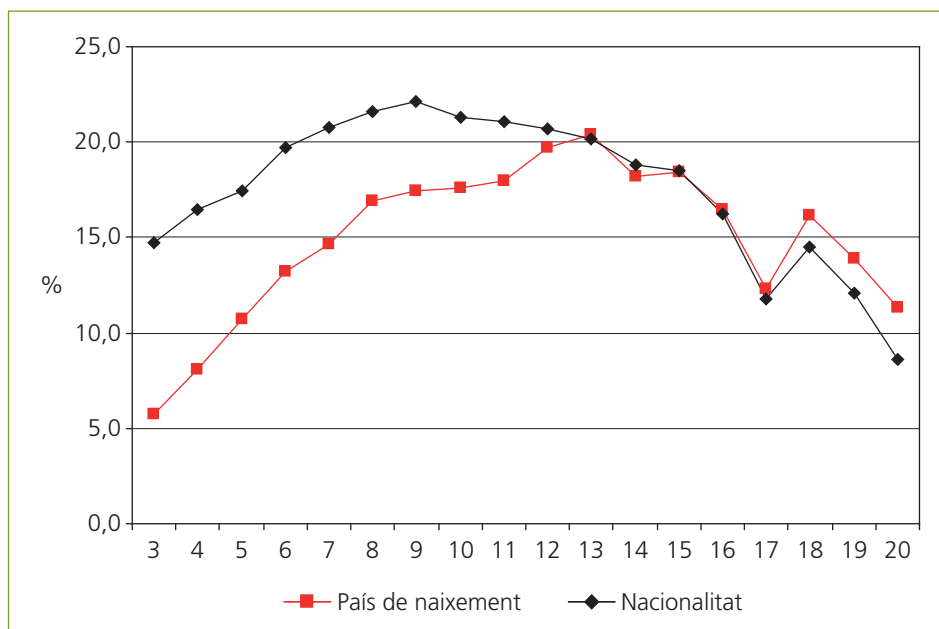
També podem considerar l'alumnat des de la perspectiva del país de naixement, tot i que no disposem de les dades creuades segons la nacionalitat. La comparació d'ambdues variables ens indica que, en les edats més joves, hi ha un alt percentatge d'estudiants estrangers nascuts a Espanya. Als tres anys, per exemple, un 5% del total d'alumnes són nascuts a l'estranger, al mateix temps que el percentatge d'alumnat estranger és del 15%. És a dir, dos de cada tres alumnes estrangers que inicien l'educació infantil no hauria estat mai un migrant internacional, amb les diferències que això pot implicar, tant en el coneixement de la llengua i de l'entorn com en el seu itinerari dins del sistema educatiu.

A partir dels tretze anys, ambdós percentatges, nacionalitat i país de naixement, s'igualen. És a dir, majoritàriament, per sobre d'aquesta edat, l'alumnat estranger ha nascut fora d'Espanya (i amb tota seguretat no s'ha incorporat al sistema educatiu des del seu inici, a causa del creixement migratori dels darrers anys).

Percentatges similars d'estudiants estrangers ens informaran de situacions pràcticament oposades, pel que fa al lloc de naixement i a l'entrada al sistema educatiu. Un exemple d'aquesta comparació segons la nacionalitat, ens indica la presència de 5.949 marroquins, dels quals 3.634 són nascuts al Marroc; o bé 1.825 gambians, amb 428 nascuts a Gàmbia. En canvi, i per la majoria de nacionalitats llatinoamericanes, consten un nombre major de nascuts a l'estranger que de nacionals del país en qüestió, fet que pot indicar l'accés a la nacionalitat espanyola d'alguns alumnes amb el pas dels anys. Finalment, en les nacionalitats amb fluxos migratoris més recents, ambdues sèries mostren valors gairebé idèntics.

Una de les característiques de la població escolar amb nacionalitat estrangera és l'alta diversitat, amb 110 nacionalitats diferents, 58 de les quals superaven els deu alumnes matriculats. Entre les nacionalitats més presents trobem la marroquina (el

Gràfic 3. Alumnat de nacionalitat estrangera i alumnat nascut a l'estranger segons l'edat. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

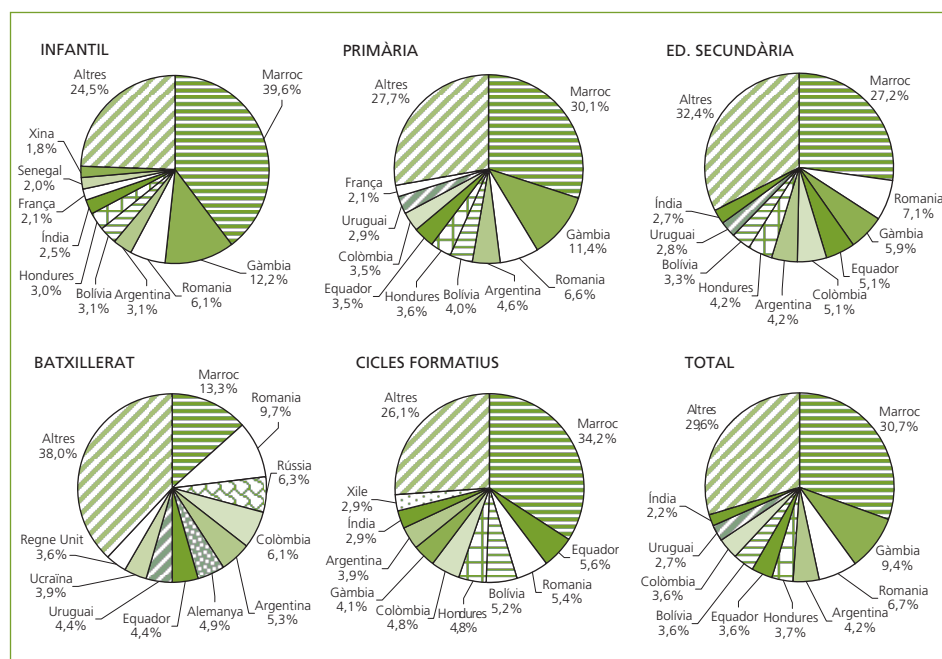
Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

30,7% de l'alumnat estranger), la gambiana (el 9,4%) i la romanesa, aquesta darre-
ra fruit d'un creixement recent i accelerat (1.300 alumnes, el 6,7%).

Independentment del tipus d'estudis (gràfic 4), els marroquins apareixen com a
primera nacionalitat estrangera, amb un màxim en l'educació infantil, on assoleixen
el 39,6% dels estrangers. En canvi, només representen el 13,3% de l'alumnat es-
tranger al batxillerat, encara que segueixen essent la nacionalitat més nombrosa.
L'historial migratori de cada nacionalitat, amb una periodització diversa dels fluxos
migratoris i dels seus anys d'arribada, fa que presentin estructures per edats diverses,
fet que pot explicar part de les diferències en la composició per nacionalitats de la
població estrangera en les diverses etapes del sistema educatiu.

Més enllà de la composició per edats, i sense que puguem determinar exacta-
ment quina n'és la causa, l'abandonament dels estudis per sobre dels setze anys o el
grau d'escolarització per sota dels sis serà el que acabarà explicant el que succeeix en
les etapes no obligatòries. D'aquesta manera, el pes de l'alumnat gambià se situa
per sobre del 10% en l'educació infantil i primària, representa el 5,9% dels alumnes
estrangers a secundària i desapareix d'entre les deu primeres nacionalitats al batxille-
rat. Els romanesos, tercera nacionalitat al conjunt de cicles, són més visibles al batxi-

Gràfic 4. Alumnat estranger segons el cicle educatiu i la nacionalitat.
Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

l·lerat, on representen gairebé un de cada deu alumnes estrangers. En la resta de casos destaca, per exemple, l'absència entre les nacionalitats més importants al cicle infantil dels equatorians o colombians, absència que es podria relacionar amb l'adquisició de la nacionalitat espanyola dels fills de pares d'aquesta nacionalitat nascuts a Espanya, ja que la legislació dels seus països d'origen respectius no els reconeix la nacionalitat si han nascut a l'estranger, i se'ls atribueix l'espanyola per no deixar-los com a apàtrides (Álvarez, 2006). Com a resultat d'això, aquest fet invisibilitza algunes nacionalitats en comparació amb altres.

Finalment, en la distribució de les nacionalitats al batxillerat, la presència important de nacionalitats europees pot traduir diferències socioeconòmiques en l'accés a l'educació més elevada.

Pel que fa a la distribució territorial, i considerant el municipi on se situa el centre educatiu, en 141 dels 148 municipis amb escoles hi ha presència d'alumnes estrangers. En nombres absoluts destaquem Girona, Salt i Figueres (taula 6 i figura 2), tot i que, en relació amb el total de la població escolaritzada, els percentatges més elevats es produeixen en municipis petits, com Ullà (on el 80% dels 30 alumnes que estudien a la localitat són estrangers), Sant Pere Pescador (55%) o Ger (47,6%). En-

Taula 6. Alumnat segons nacionalitat. Demarcació de Girona.
Curs acadèmic 2007/2008

Municipi	Estrangers	Nacionalitat espanyola	Total	% estrangers		
				Escola	Municipi	Municipi (3-20 anys)
Girona	2.519	16.425	18.944	13,3	17,7	18,4
Figueres	1.782	6.142	7.924	22,5	23,4	27,0
Blanes	934	4.886	5.820	16,0	16,3	17,7
Olot	1.147	4.480	5.627	20,4	17,4	24,3
Lloret de Mar	1.242	3.175	4.417	28,1	36,6	33,6
Salt	1.937	2.255	4.192	46,2	34,4	41,7
Palafrugell	791	2.754	3.545	22,3	22,0	27,3
Banyoles	697	2.704	3.401	20,5	18,6	26,9
Roses	854	2.333	3.187	26,8	32,4	29,6
Sant Feliu de Guíxols	499	2.677	3.176	15,7	15,3	17,7
Demarcació de Girona	19.394	84.495	103.889	18,7	18,3	20,5

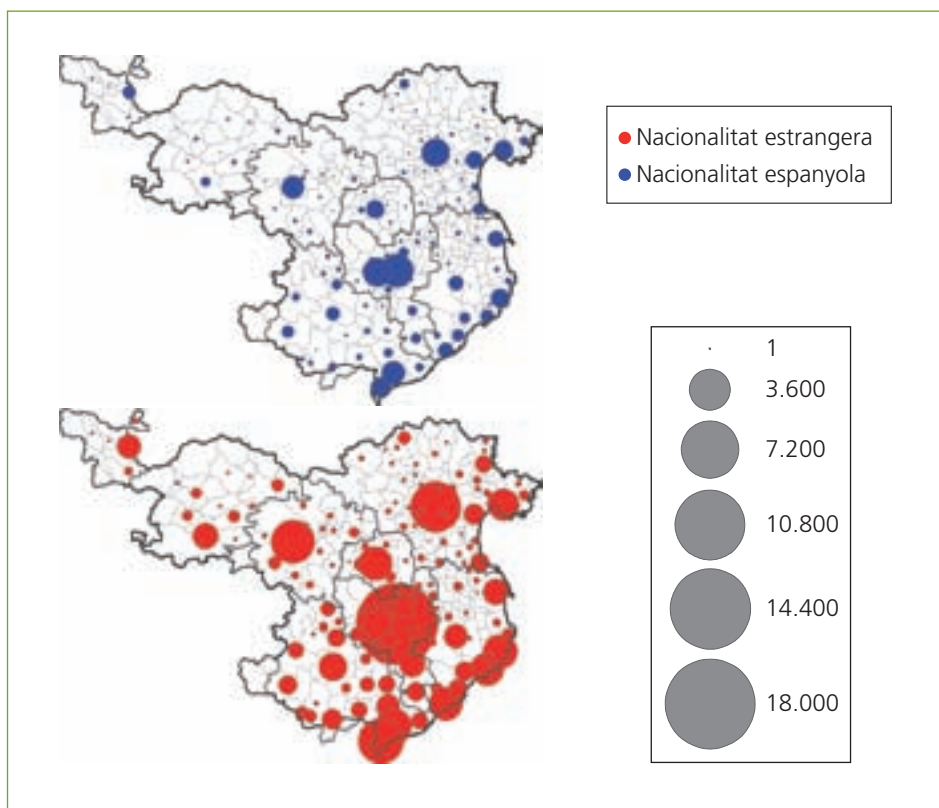
Font: Padró de població, a 1 de gener de 2007. Dades de l'Idescat i del Departament d'Educació. Elaboració pròpia.

tre els municipis més grans destaquen Salt (amb un 46% d'alumnat estranger), Castelló d'Empúries (el 40%) o Lloret de Mar (el 28%).

En general, els municipis més grans acullen també estudiants d'altres municipis més petits dels seus voltants, especialment en els centres privats, i, sobretot, en l'educació secundària i posterior, ja que funcionen com a clars atraients dels municipis circumdants. Això produeix, a grans trets, que el percentatge d'estrangers generalment sigui inferior en les escoles d'aquests municipis que les dades que ofereix el Padró continu, fet que es constata a nou dels deu municipis amb major nombre d'alumnes, a excepció del cas de Salt, on la proporció augmenta significativament, i que pot ser conseqüència de la seva proximitat a Girona i de la mobilitat de l'alumnat, majoritàriament amb nacionalitat espanyola, cap a la capital.

La composició de la població estrangera mostra diferències que depenen de la comarca i de la grandària del municipi, però també de si aquest es troba a la costa o bé a l'interior (figura 3). Entre els municipis amb més alumnat estranger, el màxim percentatge d'asiàtics es troba a Olot (un 24%, majoritàriament indis i xinesos) i a Santa Coloma de Farners (un 11,5%, en bona part xinesos), els màxims d'uropeus a Lloret de Mar (44,5% amb romanesos, russos i búlgars com a nacionalitats més importants) i Cassà de la Selva (un 30,5%, sobretot romanesos), tot i que tenen una presència significativa en molts municipis petits, especialment a l'Alt Empordà. El màxim percentatge d'africans es troba a Salt (76%) i Banyoles (un 66%, la majoria

Mapa 2. Distribució de l'alumnat segons el municipi de l'escola i la nacionalitat. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

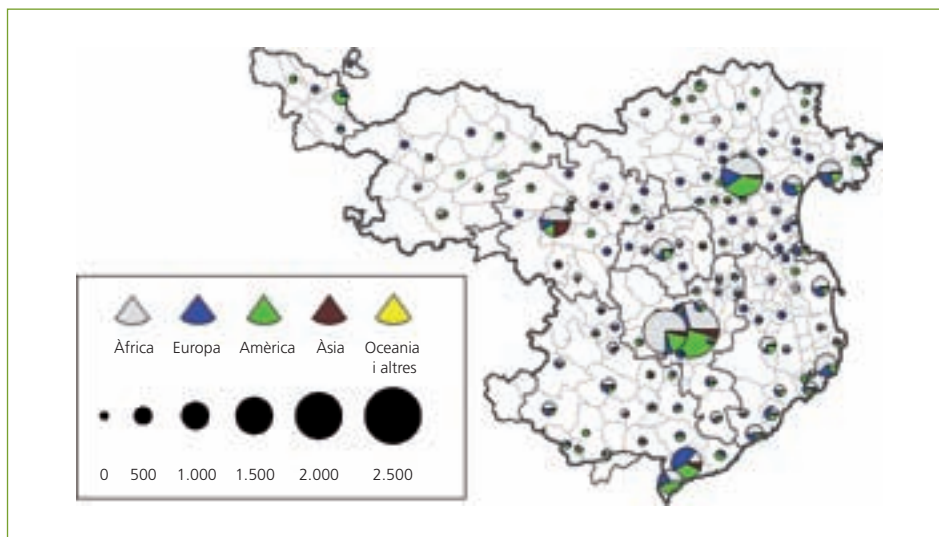
gambians), i el d'americans a Girona (el 46%, on destaquen hondurenys i colombians) i Blanes (el 41%, amb uruguaians i argentins), mostres de l'elevada diversitat existent.

5. La segregació escolar a la demarcació de Girona

La titularitat de l'escola, pública o privada, molts cops és apuntada en la base de la segregació escolar, ja que la proporció d'estrangers a l'escola pública se situa força per sobre de l'observada en la privada (Valiente, 2008). La segregació escolar es refereix a la distribució desigual de l'alumnat segons la nacionalitat en els centres educatius d'un mateix municipi. Aquesta és, en certa manera, una plasmació de la

Mapa 3. Distribució de l'alumnat estranger segons el municipi de l'escola i el continent. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

mateixa desigualtat urbana i de la segregació residencial existent, però, com comenten molts autors, la segregació escolar acostuma a mostrar uns nivells més elevats (Schindler, 2006; Gramberg, 1998), encara que sigui per una composició per edats de la població estrangera i espanyola diferent, que podria fer augmentar la segregació entre els més joves; però sobretot, i després de controlar aquesta possibilitat, per una fugida de l'alumnat autòcton, especialment quan trobem una xarxa educativa doble, pública i privada, però també entre escoles veïnes amb la mateixa titularitat (Valiente, 2008).

La segregació escolar és vista amb preocupació, en tant que obstaculitza el contacte dels alumnes estrangers amb els autòctons, dificulta processos d'aprenentatge de la llengua i, en el futur, pot actuar restringint les xarxes socials.

Pel que fa a la segregació del conjunt de la població estrangera, s'ha assenyalat que el cas de les ciutats del sud d'Europa no és comparable amb el de la resta d'Europa ni amb la dels Estats Units, que es dona amb nivells inferiors, resultat de dinàmiques urbanes i polítiques d'habitatge diferents que n'impedeixen sovint la comparació. En general, s'apunten nivells menors de segregació (Malheiros, 2002; Arbaci, 2004) que amaguen una major precarietat social en àmbits com l'habitatge, amb una exclusió residencial que no capten els indicadors clàssics de segregació. Aquesta dinàmica ha estat corroborada en ciutats d'Espanya com Barcelona (Bayona, 2007) o Madrid (Leal, 2008).

En la taula 7 es mostra la distribució per al total provincial de la població escolar en funció de la nacionalitat, el tipus d'ensenyament i la titularitat del centre. En el conjunt del servei territorial són 49 els centres privats (presentes en 22 municipis) i 289 els públics. Gairebé una quarta part de l'alumnat (un 23%) estudia en centres privats (un 10,6% dels estrangers i un 25,8% de la resta). El percentatge d'alumnes estrangers en els centres privats (del 8,6%) és notablement inferior al dels centres públics (del 21,7%). Per als cicles formatius es repeteix aquesta situació, on els percentatges d'estrangers més elevats en els centres públics es produeixen a primària, amb un 25,6%, i en els centres privats en l'ESO, amb un 11,3%.

Taula 7. Alumnat segons nacionalitat, tipus d'ensenyament i titularitat del centre. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Ensenyament	Titularitat	Estranger	Espanya	Total	Estranger	Espanya	Total	Estranger	Espanya	Total
Infantil	Privat	292	4.635	4.927	5,9	94,1	100	7,9	24,1	21,5
	Públic	3.424	14.605	18.029	19,0	81,0	100	92,1	75,9	78,5
	Total	3.716	19.240	22.956	16,2	83,8	100	100	100	100
Primària	Privat	903	9.423	10.326	8,7	91,3	100	10,1	28,7	24,7
	Públic	8.044	23.398	31.442	25,6	74,4	100	89,9	71,3	75,3
	Total	8.947	32.821	41.768	21,4	78,6	100	100	100	100
ESO	Privat	815	6.368	7.183	11,3	88,7	100	14,5	28,6	25,8
	Públic	4.812	15.898	20.710	23,2	76,8	100	85,5	71,4	74,2
	Total	5.627	22.266	27.893	20,2	79,8	100	100	100	100
Batxillerat	Privat	41	1.257	1.298	3,2	96,8	100	7,0	18,7	17,7
	Públic	546	5.475	6.021	9,1	90,9	100	93,0	81,3	82,3
	Total	587	6.732	7.319	8,0	92,0	100	100	100	100
C. formatius	Privat	12	130	142	8,5	91,5	100	2,3	3,8	3,6
	Públic	505	3.306	3.811	13,3	86,7	100	97,7	96,2	96,4
	Total	517	3.436	3.953	13,1	86,9	100	100	100	100
Total		19.394	84.495	103.889	18,7	81,3	100	---	---	---

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

De fet, l'escola privada gironina amb el percentatge més elevat d'estrangers assoleix un 25% a primària, percentatge que en el mateix cicle és superat per una de cada tres escoles públiques. Si es considera tan sols els 22 municipis amb presència d'escoles privades, els percentatges són encara més indicatius, un 8,6% d'estrangers a la privada i un 24,7% a la pública, i si es considera només l'educació obligatòria, els percentatges són del 9,8% i del 28,2% respectivament.

Aquestes primeres dades es troben influenciades per la distribució desigual dels centres educatius segons la titularitat, tot i que la mobilitat de l'alumnat determina la composició dels centres per nacionalitat. Gairebé vuit de cada deu estudiants dels centres gironins declaren residir en el mateix municipi on es troba l'escola, amb un percentatge del 77,2% amb nacionalitat espanyola i un 90,8% dels estrangers. Fins a 21.495 nens i joves es desplacen per estudiar, 1.804 d'ells amb nacionalitat estrangera, amb una mobilitat menor per raó d'estudis entre els estrangers.

Respecte a l'anàlisi de la segregació escolar,⁸ els primers resultats ens indiquen uns índexs de segregació moderats, amb un màxim en l'educació infantil (IS=48,0), seguit per l'educació primària (IS=41,3), i amb valors menors en la resta d'ensenyaments, amb un índex de 25,8 a la secundària, per un 33,2 a batxillerat i un 20,9, el valor més baix, en els cicles formatius. La interpretació, en cada cas, ens indica el percentatge d'alumnes estrangers que haurien de canviar d'escola perquè la distribució fos homogènia en el conjunt d'escoles gironines a cada cycle escolar. Si utilitzem el mateix indicador però aquest cop amb les xifres del padró continu i amb els municipis com a unitat administrativa, els valors totals serien de 23,7 per al conjunt d'estrangers, valor idèntic si s'utilitzen les edats entre tres i vint anys. Per edats corresponents de forma aproximada als cicles educatius, els valors de segregació serien generalment menors.

La major dispersió de les escoles d'educació infantil i primària, així com el seu major nombre, expliquen els majors valors assolits, alhora que deixen entreveure més segregació a l'escola que al municipi, tot i que això s'hauria de comprovar amb més detall.⁹ Si es consideren els 22 municipis amb escoles públiques i privades, i centrant-nos només en l'educació obligatòria, a excepció dels municipis de Fornells de la Selva i Llagostera (on els alumnes estrangers són europeus comunitaris), a la resta, el percentatge d'estrangers és sempre força superior a l'escola pública.

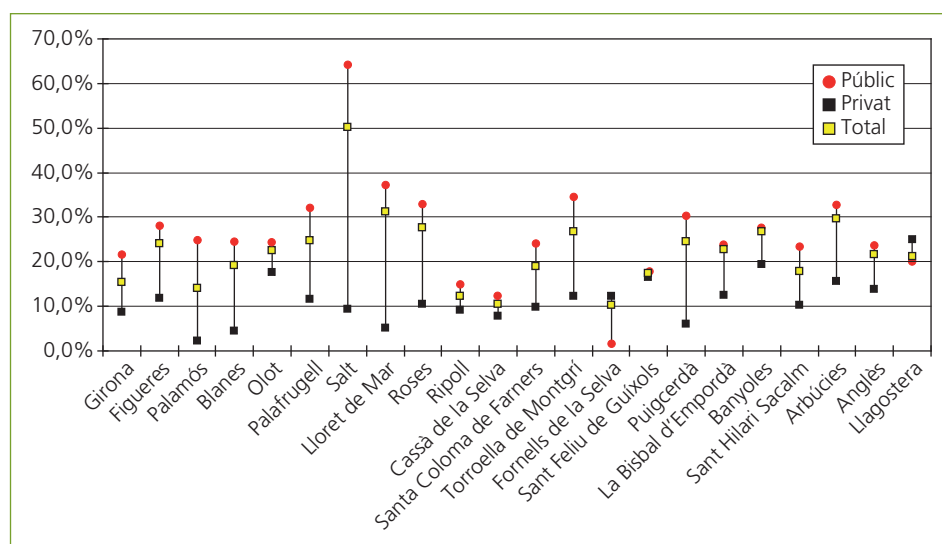
Els casos dels municipis d'Olot i de Sant Feliu de Guíxols contrasten per la poca diferenciació entre percentatges d'estrangers segons la titularitat de l'escola (gràfic 5). Olot és citat en l'informe del Síndic de Greuges (2008) com a exemple de municipi amb poca segregació escolar tot i tenir un percentatge elevat d'estrangers, de manera similar al que succeeix a escoles de Vic o Manlleu, dins la província de Barce-

8. Un dels indicadors més utilitzats a l'hora de mesurar la segregació és l'índex de segregació, que compara la distribució d'un subgrup de població amb el conjunt d'aquesta (alumnes estrangers en relació amb el conjunt d'alumnes). La seva interpretació, i en una escala entre 0 i 100, ens indicaria el percentatge de població que hauria de canviar la seva ubicació per tal que la distribució, en relació amb el total, es produeixi amb els mateixos percentatges en totes les unitats territorials (en aquest cas escoles). Un indicador molt similar és l'índex de dissimilitud, en aquesta ocasió es comparen dos subgrups entre si (per exemple, alumnes estrangers i alumnes amb nacionalitat espanyola). En aquest treball s'ha utilitzat la primera definició, i s'ha calculat en funció de la titularitat del centre educatiu i del cycle formatiu.

9. La no-correspondència entre divisions escolars i administratives dificulta aquesta comparació, que no s'ha pogut incloure en el present estudi.

lona. Figueres o la Bisbal d'Empordà són també municipis citats per una alta equitat a l'escola. Segons el mateix informe, i durant l'any 2006, Banyoles i Salt eren, en canvi, dos dels municipis amb major grau de segregació escolar, tot i que les dades de Banyoles durant l'any 2007 indicarien una millora en la situació observada anteriorment. En aquest mateix informe s'indica un fort canvi experimentat a Olot entre les dades de 2006 i 2007, exemple de la repercussió dels canvis en els criteris de les polítiques d'escolarització sobre la segregació.

Gràfic 5. Percentatge d'alumnat estranger en els ensenyaments obligatoris segons la titularitat del centre educatiu, per municipis. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

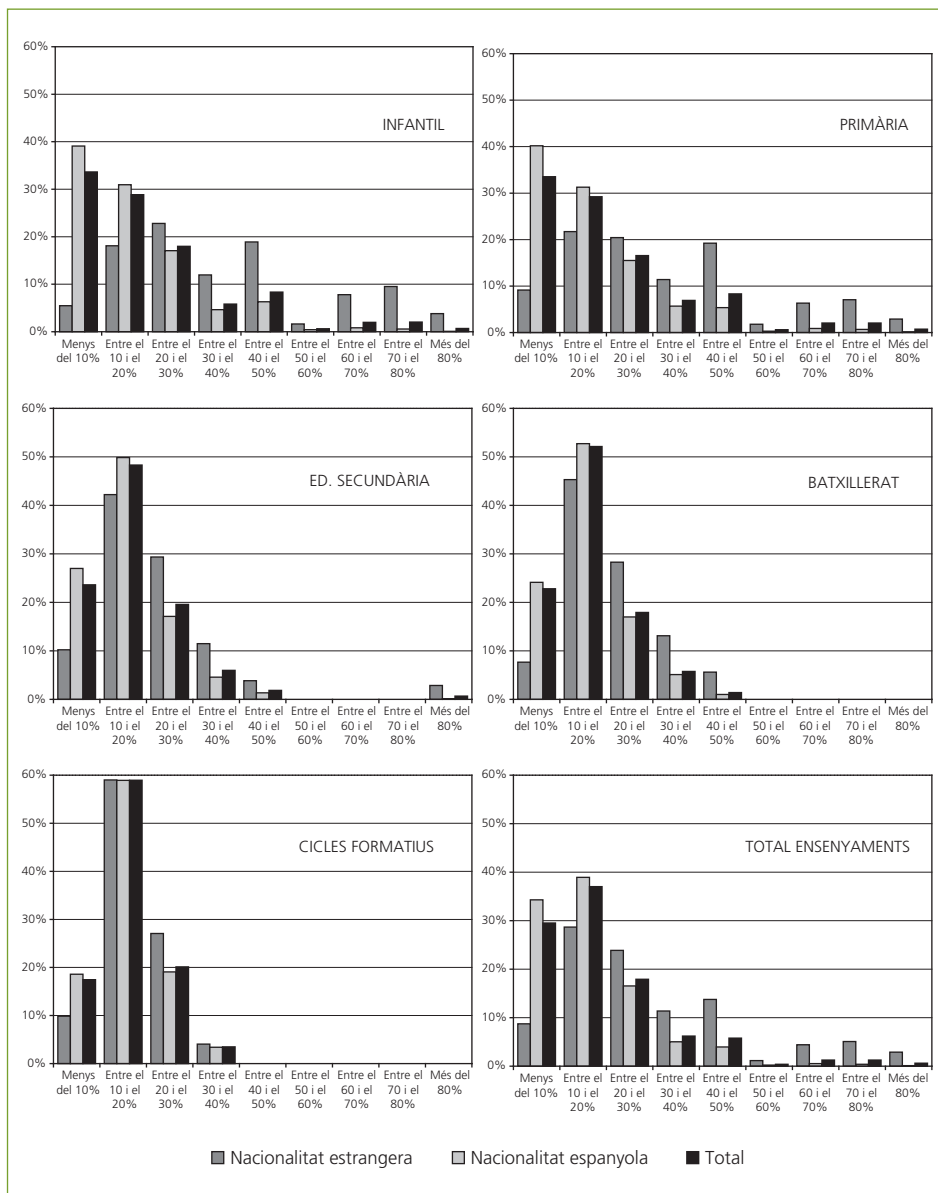
Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

Les polítiques de zonificació escolar, amb criteris que difereixen segons els municipis, són apuntades com a determinants en l'existència de la segregació (Alegre [et al.], 2008). Els municipis amb una única zonificació, on s'inclouen escoles de diferent tipologia, i amb criteris de repartició de l'alumnat similars, són, segons els mateixos autors, els que experimenten menys segregació. Canvis en els criteris de zonificació mostren un impacte important en els índexs de segregació.

■ 5.1. Alumnat segons el percentatge d'estrangers a les escoles

En aquest apartat s'analitza la distribució dels alumnes segons la nacionalitat en funció de la proporció d'alumnes estrangers a l'escola (gràfic 6). En les escoles gironines,

Gràfic 6. Distribució de l'alumnat segons la nacionalitat, el cicle educatiu i el percentatge d'estrangers a l'escola. Delegació Territorial de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Nota: l'eix de les coordenades presenta el tant per cent d'alumnes estrangers de l'escola i l'eix de les abscisses presenta el % d'alumnes segons la nacionalitat que es troben en una o altra situació.

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

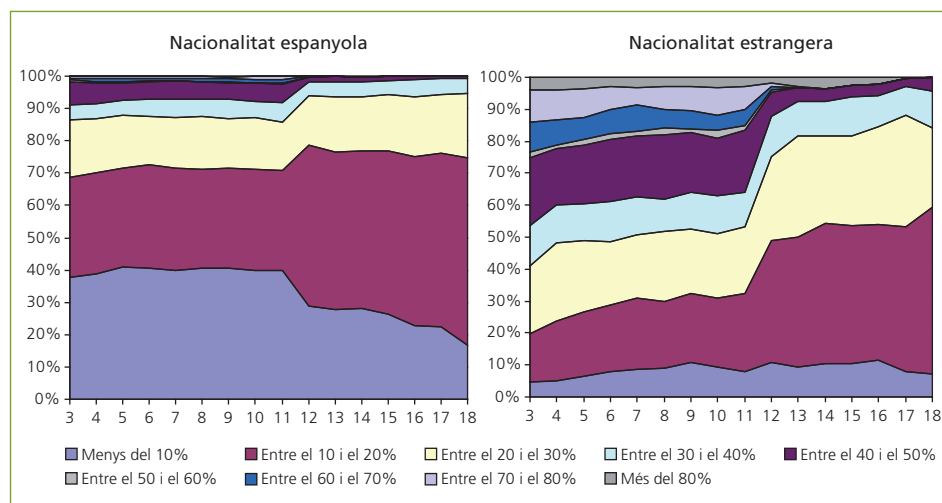
l'interval més representat és el d'escoles amb un 10-20% d'alumnes estrangers, on estudien gairebé el 40% dels alumnes autòctons i el 30% dels estrangers.

És a l'educació infantil i a la primària on hi ha una major dispersió de les dades, i per tant un major nombre d'escoles amb alts percentatges d'estrangers. A infantil, per exemple, i amb 268 escoles, en un 20% no hi trobem estrangers. En canvi, quatre centres superen el 80% (amb un total de 318 alumnes). A primària, tan sols a 15 de les 260 escoles no han matriculat estrangers, i els percentatges màxims i superiors al 80% es donen també en quatre centres, amb un total de 645 alumnes. A secundària, amb menor nombre d'escoles (88), totes tenen alumnes estrangers, i tan sols hi ha un centre amb percentatge d'alumnes estrangers de més del 80% (un únic centre situat al municipi de Salt amb 188 alumnes).

Per alguns autors, i a diferència de l'educació obligatòria, la segregació escolar a l'educació postobligatòria estaria més relacionada amb els nivells d'educació dels pares que no pas amb la segregació residencial del municipi (Gramberg, 1998), hipòtesi que no podem corroborar per la manca de dades en aquest aspecte. Al mateix temps, el nombre reduït de centres educatius amb alumnes en aquestes edats, en comparació amb els cicles precedents, apunten també cap a una major mobilitat, abastant una àrea d'influència superior. D'això en resulta una menor desigualtat en la distribució (gràfic 6).

Si observem els alumnes estrangers segons la nacionalitat, i si considerem el percentatge d'aquests que estudien en escoles amb més del 50% d'alumnat estranger,

Gràfic 7. Distribució de l'alumnat segons la nacionalitat, el cicle educatiu i el percentatge d'alumnat estranger a l'escola. Demarcació de Girona. Curs acadèmic 2007/2008

Font: dades del Departament d'Educació. Curs acadèmic 2007/2008. Elaboració pròpia.

entre els malians es donen les xifres més altes, ja que un 59,7% dels alumnes d'aquesta nacionalitat es troben en aquesta situació, amb un 24,5% de senegalesos i hondurenys i un 21,3% de gambians.

Entre els marroquins trobem el 16,6% dels alumnes, valor menor a causa de la major dispersió residencial, però força per sobre de les xifres dels romanesos (el 6,2%) o dels polonesos (2,1%). La distribució territorial de la població i l'arribada recent d'alguns col·lectius expliquen les xifres obtingudes, que, en tot cas, indiquen una alta diversitat en funció de la nacionalitat.

Segons l'edat i la nacionalitat (gràfic 7), l'alumnat amb nacionalitat espanyola, a qualsevol edat i en xifres pròximes al 60%, es troba en escoles on el percentatge d'estrangers és inferior a la mitjana provincial, i entre un 85% i un 90% en escoles amb menys del 30% d'estrangers, percentatges fins i tot més elevats en el moment que s'inicia l'educació secundària. Els alumnes estrangers, en canvi, experimenten una major variabilitat amb l'edat, i els percentatges dels que es troben en escoles amb menys del 20% d'estrangers varia entre un 20% als tres anys fins a arribar a gairebé el 50% als divuit anys.

6. Conclusions

Per als cursos observats, les oscil·lacions en el nombre d'alumnes estrangers dels diferents cicles educatius depenien majoritàriament de les entrades produïdes pels fluxos migratoris. Tot just en els cursos inicials es veia reflectida la incipient recuperació de la fecunditat a partir de l'any 1995, mentre que, en cursos posteriors, destacaven els efectes de les reagrupacions familiars, producte diferit en el temps de les regularitzacions extraordinàries. Aquesta presència és també fruit, en menor mesura i sense possibilitat de quantificar-ho, de l'entrada d'alumnes estrangers que acompanyen els seus pares en el procés migratori, de manera regular o bé a l'espera de regularitzar la seva situació després de dos anys d'escolarització, i vinculada a la regularització de la situació administrativa dels seus pares.

Durant els propers anys s'ha de preveure un creixement del nombre de menors escolaritzats en els primers anys del cicle educatiu, increment que és conseqüència de l'augment de la fecunditat i els seus efectes sobre la natalitat, en definitiva sobre el creixement de les noves promocions d'estudiants. Els naixements a Catalunya passen dels 54.221 el 1995 als 83.935 el 2007, un 25,7% dels quals són de mare estrangera. Aquesta tendència és més notable a la demarcació de Girona, on, durant el mateix període, es passa dels 4.882 naixements de 1995 als 8.430, amb un 30,5% de mares estrangeres.

Aquest increment també s'observarà per sota dels sis anys i, per un costat, caldrà recordar que en el darrer curs analitzat –2007/2008– el 80% dels menors de sis anys de nacionalitat estrangera ja estaven escolaritzats, i, per l'altre, que la incidència de l'activitat femenina en l'escolarització dels menors és determinant. Tot i que proba-

blement els fluxos migratoris en general minvaran de forma significativa durant els propers anys a causa de la crisi econòmica, no s'ha de descartar, en canvi, que el nombre absolut de menors estrangers en edat escolar augmenti, ja que el potencial de reagrupament familiar és molt elevat, considerant el recent boom migratori que ha ocupat els primers anys del segle XXI.

La no-disponibilitat de dades desagregades o per altres cursos ens ha impedit fer càlculs tant elementals com rellevants, per exemple, l'estimació de l'abandonament escolar per nacionalitats. Hem vist que entre els sis i els setze anys el nombre d'alumnes matriculats i d'estrangers empadronats coincidí a grans trets. En canvi, en no disposar de dades longitudinals, la significativa disminució d'alumnes estrangers majors de setze anys (del 29% entre els alumnes de nacionalitat espanyola i del 59% entre els estrangers), no pot interpretar-se directament com un abandonament dels estudis, ja que no ens estem referint a l'evolució d'uns mateixos alumnes al llarg dels anys.

Tampoc no es pot fer aquesta interpretació si comparem la distància entre escolaritzats i empadronats a la mateixa edat, ja que no sabem l'any d'arribada, ni tampoc, com hem assenyalat, coincideixen les dates de referència entre els alumnes matriculats (durant el curs 2007/2008) i la població empadronada (1 de gener de 2007). És a dir, part d'aquesta disminució pot traduir les diferències reals d'efectius de joves estrangers a diferents edats (si ho veiéssim en longitudinal) o diferències en l'edat a la qual varen arribar a la província, no necessàriament a l'Estat (en la perspectiva transversal en comparació amb els empadronats). El mateix pot apuntar-se sobre l'especial incidència que poden tenir en una nacionalitat o en centres educatius específics dades que serien de gran valor per a la previsió i l'avaluació de l'impacte migratori en el sistema educatiu.

Tot i la magnitud del creixement recent dels fluxos migratoris, que ens autoritza a parlar de boom migratori, cal remarcar que en el cas de Girona és especialment interessant observar el pes de certes nacionalitats que destaquen per la relativa antiguitat de les seves cadenes migratòries, i de forma associada pel seu perfil especialment familiar, en comparació amb altres territoris.

Aquest fet explicaria, d'una banda, que dos de cada tres alumnes estrangers que inicien la seva educació infantil ja siguin nascuts a l'Estat, mentre que, per sobre dels dotze anys, gairebé tots els alumnes estrangers són nascuts a l'estranger. Aquesta antiguitat es palesaria en el volum; això explicaria que, malgrat la gran diversitat d'orígens i nacionalitats a les aules, siguin l'alumnat marroquí i el gambià els més representats (30,7% i 9,4% respectivament), però també es fa especialment evident, si considerem el lloc de naixement de l'alumne, que: el 60% dels alumnes marroquins són nascuts a Espanya, per tres de cada quatre alumnes gambians.

En sentit oposat, entre els llatinoamericans, el nombre de nascuts a l'estranger segueix essent encara més nombrós que el dels nascuts a Espanya. Aquestes dades, traduïdes en longitudinal, significarien que els africans escolaritzats a totes les edats tenen moltes més probabilitats d'haver-ho estat des de l'inici o en les primeres etapes dels cicles educatius, mentre que els llatinoamericans (i els dels països de l'Est)

no. Tot i que en el cas dels llatinoamericans haurem de tenir en compte que, atesa la discriminació positiva en l'accés a la nacionalitat espanyola: en un futur aquests desapareixeran progressivament i en gran nombre del registre, ja que seran nascuts a Espanya i, al mateix temps, obtindran la nacionalitat espanyola, mentre que els de la resta de nacionalitats romandran com a estrangers.

Pel que fa a la distribució espacial, cal destacar que la presència d'alumnes estrangers es produeix a gairebé tot el territori gironí. Encara que, com és obvi, en els municipis petits els percentatges d'alumnat estranger poden disparar-se, trobem municipis grans amb percentatges significativament elevats, com Salt o Castelló d'Empúries. La titularitat pública o privada dels centres accentua els desequilibris en la concentració en les aules de la població estrangera i, amb aquesta, la segregació per raó de nacionalitat (i del lloc de naixement dels alumnes). Així, hem vist com el 23% dels alumnes de la província estudiaven en centres privats o concertats, però que la concurrència per nacionalitat és divergent. Només el 8,6% de l'alumnat en aquestes escoles és estranger, mentre que en les de titularitat pública aquesta proporció assoleix el 22%.

La segregació dins l'escola és més evident a l'educació infantil, però aquest fet és degut a diversos factors: en primer lloc, al major nombre de centres i la seva major distribució en el territori, així com la mateixa estructura de la població menor de 15 anys entre els estrangers amb una notable sobrerrepresentació a les edats més joves. Per raons oposades, és en la secundària i en els cicles formatius on les diferències en la distribució són menors, tot i que amb el temps aquesta situació hauria de modificar-se de forma notable. Al mateix temps, la segregació escolar és superior a la dels mateixos estrangers al municipi. En aquest sentit, les polítiques educatives i la zonificació escolar hi fan un paper fonamental, més que no pas la composició per nacionalitats de l'alumnat estranger. Així, municipis amb un nombre important de menors estrangers, com Olot, apareixen amb baixa segregació o, d'altra banda, casos com el de Banyoles mostren com pot variar ràpidament la distribució desigual entre escoles públiques i privades.

7. Propostes d'actuació

- 1) Cal millorar la recollida de dades sobre l'escola, ja sigui el tipus de dada que es recull com la seva fiabilitat, acostant-se en la mesura que sigui possible als models estàndard europeus o altres països amb tradició d'immigració. En aquest sentit, s'ha d'assenyalar que la manca de dades sobre les característiques sociodemogràfiques dels pares dels alumnes, tal com se suposa que recollia el Sistema d'administració i gestió acadèmica, SAGA, per als centres públics (sota sospita tant de deficiències en la cobertura com en la fiabilitat de les dades recollides), impedeix abordar una anàlisi sistèmica de la influència de l'entorn familiar en l'escolarització. Dades com el sexe, l'edat, la nacionalitat, el lloc de naixement, el nivell d'estudis o el tipus d'activitat dels pares, o bé dades sobre l'èxit escolar dels fills.

- 2) També resulta urgent millorar la metodologia en la recollida de les dades de cara a una ulterior explotació d'aquestes. Per exemple, segons fonts del mateix Servei d'Escolarització del Departament d'Educació, no es conserva una sèrie històrica de dades tan importants com és la matrícula viva, que recull les incorporacions de nous alumnes un cop començat el curs escolar.
- 3) És imprescindible millorar els serveis informàtics del Departament d'Ensenyament per agilitzar l'explotació de dades des de dintre del mateix Servei Estadístic del Departament.
- 4) S'ha de facilitar l'accés a les microdades degudament anonimitzades a la comunitat científica.
- 5) Finalment, en la segregació, les polítiques educatives i la zonificació escolar hi fan un paper fonamental, més que no pas la composició per nacionalitats de l'alumnat estranger.

8. Bibliografia

- Alegre, M. A. *Educació i immigració: l'acollida als centres educatius*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2005.
- Alegre, M. A.; Benito, R.; González, I. *Immigrants als instituts. L'acollida vista pels seus protagonistes*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2006.
- Alegre, M. A.; Benito, R.; González, I. «Procesos de segregación y polarización escolar: la incidencia de las políticas de zonificación escolar». *Profesorado: revista de currículum y formación del profesorado*, vol. 12, núm. 2, (2008).
- Álvarez, A. *Nacionalidad de los hijos de extranjeros nacidos en España*. Documentos del Observatorio Permanente de la Inmigración, núm. 9. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2006.
- Aparicio, R. La literatura de investigación sobre los hijos de inmigrantes. *Migraciones*, 9 (2001), p.171-182.
- Aparicio, R.; Tornos, A. *Hijos de inmigrantes que se hacen adultos: marroquíes, dominicanos, peruanos*. Madrid: Observatorio Permanente de la Inmigración, 2006.
- Arbaci, S. Southern European Multiethnic Cities and the Enduring Housing Crisis: Framing the Urban and Residential Insertion of Immigrants. *ENHR Conference*, Cambridge (July 2004).
- Bayona, J. La segregación residencial de la población extranjera en Barcelona: ¿una segregación fragmentada? *Scripta Nova: revista electrónica de geografía y ciencias sociales*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 15 de març de 2007. Vol XI, núm. 235. <<http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-235.htm>>.
- Becker, G. *Human capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago: University of Chicago Press, 1964.
- Borjas, G. J. «Assimilation, changes in cohort quality and the earnings of immigrants». *Journal of Labor Economics* 3 (4), (1985), p. 463-489.

- Colectivo Ioé. *La educación intercultural a prueba: Hijos de inmigrantes marroquíes en la escuela*. Madrid: Centro de Investigación y Documentación Educativa-Ministerio de Educación y Ciencia, 1996.
- Colectivo Ioé. *La escolarización de hijas de familias inmigrantes*. Madrid: Centro de Investigación y Documentación Educativa-Instituto de la Mujer, 1996b.
- Colectivo Ioé. «Alumnos y alumnas de origen extranjero». *Cuadernos de Pedagogía* 326, (2003), p. 63-68.
- Cuesta Azofra, M. C. *La escolarización de los hijos de inmigrantes en España*. Madrid: Comisiones Obreras – Fundación Primero de Mayo, 2000.
- Defensor del Pueblo. *Escolarización del alumnado de origen inmigrante en España: análisis descriptivo y estudio empírico*. Madrid: Defensor del Pueblo, 2003. <<http://www.defensordelpueblo.es/documentacion/informesmonograficos/Escolarizacion.zip>>.
- Domingo, A.; López-Falcón, D.; Bayona, J. Reagrupación familiar en la provincia de Barcelona, 2004-2008. *Migraciones* núm. 27 (2010), p. 11-47, 2010.
- García Fernández, J. A.; Moreno Herrero, I. «La respuesta a las necesidades de los hijos de inmigrantes en la Comunidad de Madrid». Informe de Investigación. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2001.
- Gramberg, Peter «School Segregation: The Case of Amsterdam». *Urban Studies*, v. 35, núm. 3, (1998), p. 547-564.
- Hirshman, C.; Wong, M. G. «The extraordinary educational attainment of Asian Americans: A search for historical evidence and explanations». *Social Forces* 65(1), (1986), p. 1-27.
- Malheiros, J. «Ethnic-cities: Residential Patterns in the Northern European and Mediterranean Metropolises: Implications for Policy Design». *International Journal of Population Geography*, núm. 8, (2002), p. 107-134.
- Martín Rojo, L. (dir.) *¿Asimilar o integrar? Dilemas ante el multilingüismo en las aulas*. Madrid: CIDE-MEC, 2003.
- Martínez, A.; Leal, J. «La segregación residencial, un indicador espacial confuso en la representación de la problemática residencial de los inmigrantes económicos: el caso de la Comunidad de Madrid». *ACE, Arquitectura, ciudad y entorno*, vol III, núm. 8, (2008), p. 53-64.
- Schindler, B. «Living and Learning Separately? Ethnic Segregation of School Children in Copenhagen». *Urban Studies*, v. 44, núm. 7, (2007), p. 1329-1354.
- Síndic de Greuges. *La segregació escolar a Catalunya. Informe Extraordinari, 2008*. <www.sindic.cat>.
- Siques Jofre, C. *Les aules d'acollida d'educació primària a Catalunya: descripció i avaluació dels resultats*. Tesis doctoral de la Universitat de Girona dirigida per Ignasi Vila Mendiburu i Santiago Perera Izquierdo, 2008, 502 p.
- Valiente, O. «¿A qué juega la concertada? La segregación escolar del alumnado inmigrante en Cataluña (2001-2006)». *Profesorado: Revista de currículum y formación del profesorado*, vol. 12, núm. 2, 2008.

Resumen

Este informe presenta un análisis de la población escolarizada por nacionalidad de acuerdo con los datos proporcionados por el Departamento de Educación de la Generalitat de Cataluña para el período comprendido entre los cursos académicos 2000/2001 y 2006/2007 para el total del Principado y, con mayor detalle, para el curso 2007/2008 para la Delegación Territorial de Girona. Entre los principales resultados destacan el efecto derivado del aumento de la fecundidad sobre la población escolarizada –concentrado en los primeros ciclos educativos–, así como el referente a la inmigración. Asimismo, la permanencia en el sistema educativo muestra un claro diferencial por nacionalidades. Por otra parte, la naturaleza del centro educativo juega un papel fundamental en la segregación escolar de la población por nacionalidad, hecho que puede ser corregido con las políticas en esta materia independientemente del número de inmigrantes extranjeros residentes en el municipio.

Palabras clave: educación, segregación escolar, población extranjera, demografía.

Abstract

This paper presents an analysis of the school population by nationality based on figures from the Government of Catalonia's Ministry of Education for the period between the 2000/2001 and 2007/2008 school years for the whole of Catalonia and in greater detail for the 2007/2008 school year for Girona province. The main findings include an increase in the number of students (mostly at early educational levels) due to higher fertility rates and immigration, of which it is the direct consequence. Staying on in the educational system is also worryingly different by nationality. In addition, whether the school is state or private plays a key role in the segregation of students by nationality, although this can be corrected by planning regardless of the number of immigrants living in a town.

Keywords: education, segregation, foreigners, demography.

Résumé

Cet article présente une analyse des données pour les élèves classés par nationalités, pour la période comprise entre les années scolaires 2002-2001 et 2006-2007, pour l'ensemble de la Catalogne, et pour l'année scolaire 2007-2008, pour les données de la zone de Gérone uniquement, à partir des données fournies par le Ministère de l'Éducation du Gouvernement de la Catalogne. Parmi les principaux résultats, nous observons l'augmentation des effectifs des promotions scolaires, ce qui s'explique

par l'accroissement de la natalité et de l'immigration. Cette évolution se concentre dans les premiers cycles éducatifs. Nous observons également que la durée des études dans chaque cycle éducatif varie de façon préoccupante selon la nationalité. D'autre part, nous notons clairement que la nature du centre éducatif joue un rôle fondamental dans la ségrégation de la population par nationalité, mais qu'en même temps les politiques de prévision en cette matière peuvent corriger ce fait, indépendamment du nombre d'émigrants étrangers qui résident dans la commune.

Mots-clé : Éducation, ségrégation scolaire, population étrangère, démographie.

■ Andreu Domingo, del Centre d'Estudis Demogràfics de la UAB, durant la seva intervenció a la IV Jornada de Recerca i Immigració. / *Ivan G. Costa.*